

WSTĘP

Osoby prowadzące własną firmę muszą liczyć się z koniecznością ponoszenia każdego miesiąca określonych kosztów. Wśród nich sporym obciążeniem finansowym są zwykle składki ZUS. Z tego powodu ustawodawca wprowadził do systemu prawnego kilka preferencji składkowych mających odciążyć szczególnie tych przedsiębiorców, którzy dopiero startują w biznesie. Jedną z takich znaczących preferencji jest „ulga na start” (przewidziana w ramach tzw. Konstytucji biznesu), dzięki której po spełnieniu ściśle wskazanych warunków nie trzeba opłacać składek na ubezpieczenia społeczne przez pierwsze 6 miesięcy aktywności biznesowej.

Co więcej, od 1 stycznia 2019 r. przedsiębiorcy w pewnych okolicznościach mogą odprowadzać składki społeczne od podstawy, której wysokość uzależniona jest od poziomu uzyskiwanego przychodu, tzw. mały ZUS. Celem wspomnianego przywileju jest:

- dostosowanie wysokości ponoszonych przez osoby wykonujące działalność gospodarczą obciążeń z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne do ich sytuacji finansowej,
- rozwój przedsiębiorczości,
- pobudzenie aktywności zawodowej,
- ograniczenie tzw. szarej strefy oraz
- poprawa przeżywalności przedsiębiorstw.

Godną uwagi jest ponadto nadal funkcjonująca preferencja polegająca na możliwości uiszczania przez 24 miesiące składek społecznych od podstawy wynoszącej 30% minimalnego wynagrodzenia za pracę.

Dla osób osiągających w skali miesiąca przychód nieprzekraczający 50% kwoty ustawowej płacy minimalnej (czyli w 2019 r. 1125 zł) ciekawym rozwiązaniem może być z pewnością korzystanie z przepisów o tzw. działalności nierejestrowanej, dzięki którym wcale nie muszą regulować składek zusowskich.

Zauważmy, że pewne grupy ubezpieczonych mogą nie odprowadzać składki zdrowotnej. Dotyczy to m.in. przedsiębiorców, którzy mają ustalone prawo do emerytury lub renty i:

- pobierają świadczenie emerytalne lub rentowe w miesięcznej wysokości nieprzekraczającej kwoty minimalnego wynagrodzenia,
- uzyskują z działalności przychody na poziomie nieprzekraczającym miesięcznie wysokości 50% kwoty najniższej emerytury.

Warto w tym miejscu podkreślić, że sporym ułatwieniem dla osób prowadzących firmę samodzielnie bądź z pomocą osoby współpracującej jest brak obowiązku comiesięcznego przekazywania do ZUS dokumentacji rozliczeniowej.

W niniejszej publikacji znajdziecie Państwo szczegółowy opis wszystkich poruszonych wyżej zagadnień.

ROZDZIAŁ I

OGÓLNE ZASADY

PODLEGANIA UBEZPIECZENIOM

PRZEZ PRZEDSIĘBIORCÓW

1. Definicje osoby prowadzącej pozarolniczą działalność gospodarczą i osoby z nią współpracującej

Stosownie do przepisów zusowskich, za prowadzącą pozarolniczą działalność uznaje się osobę, która:

- 1) wykonuje pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie ustawy z 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców lub innych przepisów szczególnych;
- 2) jest twórcą lub artystą;
- 3) prowadzi działalność w zakresie wolnego zawodu:
 - a) w rozumieniu przepisów o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne,
 - b) z której przychody są przychodami z działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych;
- 4) jest wspólnikiem jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością;
- 5) jest wspólnikiem spółki jawnej, komandytowej lub partnerskiej;
- 6) prowadzi publiczną lub niepubliczną szkołę, inną formę wychowania przedszkolnego, placówkę lub ich zespół, na podstawie Prawa oświatowego.

Ponadto dla celów ubezpieczeń społecznych jako osobę, która prowadzi pozarolniczą działalność gospodarczą, traktuje się:

- osobę fizyczną prowadzącą zorganizowaną działalność zarobkową we własnym imieniu i w sposób ciągły,
- wspólnika spółki cywilnej.

Osobę, która – mając wpis do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG) – prowadzi pozarolniczą działalność gospodarczą, ale korzysta z tzw. ulgi na start, nie uznaje się za osobę prowadzącą taką działalność.

Nie jest działalnością gospodarczą także tzw. działalność nieewidencjonowana.

Na mocy art. 8 pkt 11 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (dalej: ustawa systemowa), za osobę współpracującą uznaje się osobę, jeśli spełnia ona wszystkie poniższe warunki:

- 1) jest członkiem rodziny osoby prowadzącej pozarolniczą działalność lub korzystającej z ulgi na start;
- 2) pozostaje z osobą prowadzącą pozarolniczą działalność albo korzystającą z ulgi na start we wspólnym gospodarstwie domowym i współpracuje z nią bez umowy albo na podstawie umowy o pracę (z wyjątkiem umowy o pracę w celu przygotowania zawodowego, albowiem jeśli współpraca odbywa się na jej podstawie, wówczas zatrudniony podlega ubezpieczeniom zusowskim jako pracownik).

Za ww. członków rodziny traktuje się tylko małżonka, dziecko własne, drugiego małżonka albo przysposobione, rodzica, macochę lub ojczyma, osobę przysposabiającą.

W interpretacji zusowskiej z 8 maja 2018 r., sygn. DI/200000/43/471/2018, wyjaśniono, że:

- ustawa systemowa nie zawiera legalnej definicji współpracy przy prowadzeniu działalności,
- o statusie osoby współpracującej decyduje współpraca przy prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej, ściśle więź rodzinna z osobą prowadzącą działalność gospodarczą oraz prowadzenie wspólnego gospodarstwa domowego,

- małżonkowie są zobowiązani do wzajemnej pomocy oraz współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli. Z przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nie można wysnuwać obowiązku świadczenia pracy w zakładzie współmałżonka, jednak w sytuacji kiedy jeden ze współmałżonków nie może wykonywać pracy, istnieje powinność do udzielenia pomocy i wykonania nieodpłatnie pracy za małżonka,
- w doktrynie przyjmuje się, że współpracą przy prowadzeniu działalności gospodarczej jest takie współdziałanie na rzecz współmałżonka–przedsiębiorcy, które generuje stałe dodatkowe dochody z tej działalności. Współpracą jest stała pomoc przy wykonywaniu działalności przedsiębiorcy, bez której stanowiące majątek wspólny dochody z tej działalności nie osiągnęłyby takiego pułapu, jaki zapewnia współdziałanie. Małżonkowie mają nie tylko prawo, ale obowiązek wzajemnej pomocy,
- zaspokajanie potrzeb rodziny, które jest obowiązkiem małżonków, z definicji zakłada działalność zarobkową, a w tym również mieści się współpraca ze współmałżonkiem prowadzącym pozarolniczą działalność w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 5 w zw. z art. 8 pkt 11 ustawy systemowej,
- w świetle powyższego można więc przyjąć, że osoby współpracujące to członkowie najbliższej rodziny pozostający we wspólnym gospodarstwie domowym z przedsiębiorcą, przyczyniający się do prowadzenia działalności, działający na rzecz i w imieniu przedsiębiorcy, korzystający zarówno z zysków, jakie przynosi ta działalność, jak i ponoszący skutki ewentualnych błędów w jej prowadzeniu,
- jeżeli wskazane kryteria są spełniane przez osobę pozostającą z przedsiębiorcą w stosunku pracy, to dla celów ubezpieczeń społecznych pracownik ten jest traktowany jako osoba współpracująca.

Sąd Najwyższy w uzasadnieniu do wyroku z 2 lutego 1996 r. (sygn. akt II urn 56/95) stanął na stanowisku, że ocena, czy dana osoba pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym, zależy od okoliczności konkretnego przypadku, przy czym sam fakt wspólnego zamieszkiwania nie może mieć tu decydującego znaczenia.

Z kolei w dwóch kolejnych wyrokach Sądu Najwyższego czytamy:

- wyrok z 20 maja 2008 r. (sygn. akt II UK 286/07):

Za współpracę przy prowadzeniu działalności gospodarczej powodującą obowiązek ubezpieczeń emerytalnego i rentowych uznać należy taką pomoc udzieloną przedsiębiorcy przez jego małżonka, która ma charakter stały i bez której stanowiące majątek wspólny małżonków dochody z tej działalności nie osiągałyby takiego pułapu, jaki zapewnia ich współdziałanie przy tym przedsięwzięciu;

- wyrok z 21 czerwca 2016 r. (sygn. akt I UK 272/15):

Istnienie formalnie zawartej umowy o pracę między osobą prowadzącą działalność pozarolniczą a małżonką tej osoby, wykonującą czynności pracownicze w faktycznych warunkach współpracy przy prowadzeniu pozarolniczej działalności, określonych w art. 8 ust. 11 ustawy systemowej, powoduje objęcie tej małżonki ubezpieczeniami społecznymi z tytułu współpracy przy prowadzeniu pozarolniczej działalności. Tytuł obowiązku ubezpieczenia społecznego nie jest objęty wolą stron. Nawet więc wówczas, gdy intencją stron umowy o pracę, pozostających w związku małżeńskim, było ukształtowanie stosunku ubezpieczeń tak jak między pracownikiem i pracodawcą, jeżeli równocześnie wystąpiły elementy partycypowania w prowadzeniu działalności gospodarczej, dopuszczenia do udziału w sprawach organizacyjnych i finansowych firmy, a w konsekwencji uczestniczenia w spodziewanym dochodzie jednostki organizacyjnej, kierowanej przez współmałżonka, to wówczas małżonek, mający zawartą umowę o pracę, podlegać będzie ubezpieczeniu społecznemu z tytułu współpracy.

Składki na ubezpieczenia społeczne osób współpracujących finansuje w całości z własnych środków osoba prowadząca pozarolniczą działalność (art. 16 ust. 5a ustawy systemowej).

Jeśli przedsiębiorca prowadzący jednoosobową działalność gospodarczą zawiera z członkiem rodziny umowę zlecenia, wówczas ten ostatni winien być ubezpieczony jako zleceniobiorca, a nie jako osoba współpracująca. Potwierdza to chociażby interpretacja ZUS z 11 października 2016 r., sygn. WPI/200000/43/1078/2016.

Rodzaje obowiązkowych i dobrowolnych ubezpieczeń oraz okres ich trwania

Osoby fizyczne, które na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej prowadzą pozarolniczą działalność, podlegają – co do zasady – obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, wypadkowemu oraz ubezpieczeniu zdrowotnemu. Obowiązek tych ubezpieczeń istnieje:

- od dnia rozpoczęcia wykonywania działalności,
- do dnia zaprzestania wykonywania tej działalności, z wyłączeniem okresu, na który wykonywanie działalności zostało zawieszone na podstawie przepisów ustawy – Prawo przedsiębiorców albo art. 36aa ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (zawieszenie działalności z powodu osobistej opieki nad dzieckiem).

Wspólnicy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, jawnej, komandytowej lub partnerskiej podlegają obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym od daty uzyskania statusu wspólnika (która nie może być wcześniejsza niż data wpisu do rejestru przedsiębiorców spółki) do dnia utraty statusu wspólnika.

Osoby współpracujące ww. ubezpieczeniami są zaś obejmowani od dnia rozpoczęcia współpracy przy prowadzeniu pozarolniczej działalności lub współpracy z osobą korzystającą z tzw. ulgi na start do dnia zakończenia tej współpracy.

Z punktu widzenia istnienia obowiązku ubezpieczeń istotne jest ustalenie, czy działalność gospodarcza jest faktycznie wykonywana. Sam fakt zarejestrowania aktywności biznesowej w organie ewidencyjnym nie stanowi o podleganiu ubezpieczeniom z tego tytułu, bowiem samego wpisu do CEIDG nie należy traktować jako podstawy do uznania, że działalność została faktycznie podjęta.

Przedsiębiorca, który uzyskał wpis do CEIDG, ale w rzeczywistości nie rozpoczął wykonywania działalności, nie podlega ubezpieczeniom zusowskim. Natomiast jeśli podjął on tę działalność z datą późniejszą niż data wpisu do ewidencji, to podlega tym ubezpieczeniom od daty faktycznego rozpoczęcia działalności. Jest to akcentowane w orzecznictwie sądowym i interpretacjach ZUS, na co wskazuje poniższa tabela:

Tabela 1. Wyroki sądowe i interpretacje ZUS potwierdzające prawidłowe ustalanie rozpoczęcia działalności gospodarczej

Oznaczenie wyroku lub interpretacji	Teza lub fragment uzasadnienia
1	2
wyrok Sądu Najwyższego z 19 marca 2014 r. (sygn. akt I CSK 364/13)	<i>Stosowny wpis nie jest warunkiem niezbędnym dla uzyskania statusu przedsiębiorcy, gdyż decyduje o tym jedynie faktyczne podjęcie i wykonywanie działalności gospodarczej (...). Zgłoszenie i wpis do ewidencji działalności gospodarczej stanowi tylko podstawę rozpoczęcia działalności gospodarczej w rozumieniu jej legalizacji i nie jest zdarzeniem ani czynnością utożsamianą z podjęciem takiej działalności.</i>
wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 14 października 2016 r. (sygn. akt III AUa 747/16)	<i>(...) obowiązkowi ubezpieczeń społecznych podlega osoba faktycznie prowadząca działalność gospodarczą (a więc wykonująca tę działalność), a nie osoba jedynie figurująca w ewidencji działalności gospodarczej na podstawie uzyskanego wpisu, która działalności tej nie prowadzi (nie wykonuje).</i>
wyrok NSA w Warszawie z 17 marca 2017 r. (sygn. akt II GSK 5009/16)	<i>Obowiązek ubezpieczenia osoby prowadzącej pozarolniczą działalność – w tym działalność gospodarczą – wynika z faktycznego prowadzenia tej działalności. Innymi słowy, osoby faktycznie nieprowadzące takiej działalności nie podlegają ubezpieczeniu, nawet jeżeli dokonały wpisu do ewidencji, i odpowiednio osoby, które nie zgłosiły tej działalności organowi ewidencyjnemu, a faktycznie ją prowadzą, objęte są obowiązkiem ubezpieczenia.</i>
interpretacja indywidualna ZUS z 24 lutego 2017 r. (sygn. WPI/200000/43/238/2017)	<i>(...) Przesłanką uznania, że ma miejsce prowadzenie (...) działalności jest posiadanie wpisu do CEIDG, przy czym przesłankę tę można obalić. Aby bowiem powstał obowiązek ubezpieczenia, działalność, o której mowa wyżej, powinna być wykonywana faktycznie. (...)</i>